

NAGYHAJMÁS TELEPÜLÉSI ARCULATI KÉZIKÖNYV

Nagyhajmás, 2017

Tartalom

Bevezetés	3
Nagyhajmásról röviden	4
Nagyhajmás épített öröksége és védelme	5
Országos védettséget élvező elemek	5
A római katolikus templom	5
Helyi védettséget élvező elemek	6
Evangélikus templom	6
Önkormányzati Hivatal	6
Mérlegház	7
Kereszt	7
Lakó-és gazdasági épületek	7
Meghatározó zöldfelületi, táji természeti értékek	9
Karakterek, településrészek	10
Falusias karakter	11
Általános jellemzők	11
Ajánlások	15
Gazdasági területek	21
Általános jellemzők	21
Ajánlások	22
Utcák, parkok közterek	23
Általános jellemzők	23
Ajánlások	26
Beépítésre nem szánt terület karaktere	28
Általános jellemzők	28
Ajánlások	28
Táji-zöldfelületi ajánlások	29

Bevezetés

„Ez igaz, vannak olyan helyek, melyek folyton arra ösztönöznek bennünket, hogy a történetüket el kell mondanunk. De vannak, úgy hiszem olyan helyek is, amelyeknek már memorizált történetük van, és ezt próbálják eljuttatni hozzánk, a településre tévedőkhez, olyan módszerekkel, amilyenekkel csak tudják. A települési legendák és hagyományok, a rítusok, a szóbeszéd által. A búzatáblák suttogásával, a vízfolyások morajával, a szél süvítésével, a kövek nyögésével. Azzal, hogy mit kántál a sötétség és mit énekel a fényes nappal, minden táj el akar érni minket, és el szeretné mondani azt, hogy mit is tartogat”

Mark Valentine

Ahogy a fenti idézetből is érezhető, minden hely, település rendelkezik egy sajátos jelleggel, esszenciával, szellemmel (genius loci) amit az ott élőknek vagy a látogatóknak valamilyen módon ki is tud fejezni. Erre talán nincs is jobb módszer, mint az építészet: a házak arculata, karakterisztikája, és az örökségek, szobrok, emlékhelyek által elmondott történetek, mítoszok. Martin Heidegger, német filozófus szerint egy épület, lakóközösség elhelyezkedése nem csak véletlen pont a földrajzi fókuszban, hanem kifejezi a hely szellemét, érzékiségét. Christian Norberg-Schulz az építészeti fenomenológia egyik neves képviselője így fogalmaz: „A földfelszín reliefe, a vegetáció és a vízrajz interakciójával egy táj totálkarakterisztikája, HELY képződik, ami a tájkép alap részeit alkotja.” Az építészet felidézi a hely szellemének a képét, és ezáltal olyan jelentőséggel bíró helyeket teremt, amelyek segítik az emberek megtelepedését, a közösség bővülését és tovább élését.

Ez a település arculati kézikönyv azért készült, hogy Nagyhajmás település helyi szellemét, értékeit a jövő generációi is megtapasztalhassák. Olyan ajánlásokat fogalmazunk meg, melyek nem jogszabályok ugyan, ám betartásuk javasolt, hogy a településre jellemző sajátos kis világ továbbra is fennmaradjon. Néhány jó példán keresztül szemléltetünk olyan épületeket, ami tökéletesen megformálják azt, hogy mit is jelent Nagyhajmás szelleme, milyen építészeti megoldásokra kell törekednünk egy új ház építésénél, hogy ne törjük meg a történelem, a földrajz és a lakónépesség által hosszú időközön át kialakított tökéletes harmóniát.

Nagyhajmásról röviden

Nagyhajmás község Baranya megye legészakibb csücskében, a sásdi székhelyű Hegyháti járásban fekszik, a Mecsek északi előterében elterülő Baranya-Tolnai dombságon. E nagytájon belül a Völgy-séghez soroljuk. A területet jellemzően lösszel fedett dombok, platók és az ezeket felszabdáló völgyek határozzák meg. A szerkezeti vonalak mentén feldarabolódás zajlott le, az egyes darabok pedig aszimmetrikusan kibillentek. A települések többsége ezek déli lejtőin telepedett meg, kihasználva a kedvező éghajlati és mezőgazdasági adottságokat.

„Ha északról, például a mágocs-nagyhajmási, gyönyörű kilátást nyújtó útról, tekintünk a Mecsek kék-ló tömege fele, előttünk 20 km szélesen terpeszkedik a Hegyhát, kulisszaszerűen egymás mögött sorakozó hátaival. Festői, látszólag néptelen tájkép, széles fennsík, csupa egyforma magas hát. Csak éles szemű megfigyelő veszi észre, hol húzódnak meg a falvak; valamennyi a láthatatlan völgyekben bújik meg, itt-ott egy templom tornya ágaskodik föl – lábujjhegyen – vagy a kertekből emelkedik árulkodón csupán a fák teteje.”

Kogutowitz Károly

Nagyhajmás területén a legjobb termőképességű csernozjom talajok hiányoznak és nagyrészt csak agyagbemosódásos barna erdőtalaj található meg. A település közigazgatási területén három patak folyik, a Méhész-patak, a Nagyhajmási-árok és a Hajmás-patak. Ezek jelentőségét mutatja, hogy egyes feljegyzések szerint összesen akár 17 vízimalom is lehetett a településen. A vízfolyások közül szerkezeti szempontból a Méhész-patak emelhető ki, amely egy K-Ny-i irányú völgyet alakított ki. Ettől a völgytől délre kezdődik a lakott településrész, amely folyamatosan lejt dél felé. A vízválasztón található a Mágocs-Mékényes összekötő út, erről válik le délre a két irányba leágazó úti falu szerkezet, ami a dombok között halad, majd a domborzati adottságokat kihasználva a település déli részén mellékvölgyekben tovább oszlik.

A település lakosság száma jelenleg (2017. január 1.) 306 fő. A lélekszám az egykori csúcspontot jelző 1930. évi mintegy 1300 fős érték után jelentős zuhanásba kezdett, ami a 2000-es évekre némileg stabilizálódott, az elmúlt években pedig örömteli már népességgyarapodásról is beszélhetünk.

Nagyhajmás feljegyzések szerint már Szent István uralkodása idején is lakott volt, a Sente-Mágocs nemzetség által. Az első oklevél, ami Hagmas néven említi a települést Károly Róbert korából származik. A tájegység többi településéhez hasonlóan a török hódoltság kezdete itt is egy töréspontot jelentett a község életében. A magyar lakosok elpusztultak vagy elmenekültek az új uralom elől. A törökök a lakosság pótlására rácokat hívtak be, ennek köszönhető, hogy a település visszaszerzése után 1695-ben már Ráchajmás névvel illetik.

A Rákóczi-szabadságharc során a kurucok dunántúli hadjárata újabb pusztítást hozott. Ennek orvoslására 1720-tól magyarok, 1731-től pedig német telepesek is érkeztek. Ezidőben került át a község közigazgatási értelemben Baranya megyéhez. Rövid ideig horvát etnikum is fellelhető volt, ám ők gyorsan asszimilálódtak és elmagyarosodtak, a rácok többsége pedig elhagyta a települést. A Tolnából érkező németek a lakosság nagy részét (mintegy 80%) tették ki, az elsősorban mezőgazdasággal foglalkozó közösség a térséghez képest rohamos fejlődésnek indult. A huszadik század vérvizataros háborúit követően ezt a német etnikumot telepítették ki erőszakosan, ezt a népséget pedig a község sosem tudta már pótolni. Nem ezek voltak a település sikerévei: a szocialista időszak gazdaságpolitikája és a körzetesítés egyaránt tovább csökkentettek a növénytermesztésre alapozó Nagyhajmás lehetőségeit.

Nagyhajmás épített öröksége és védelme

Az építészeti örökségvédelem sokkal többet jelent annál, mint hogy megőrizzük a téglákat és a harcosot. Összeköt bennünket őseink történelmével, odaköt minket egy földrajzi helyhez és keretet ad mindennapi életünknek. Ehhez azonban az is szükséges, hogy életet adjunk az épületeknek, legyen rendeltetésük. Craig Potts szavaival élve: „A sikeres örökségvédelem ötvözi a művészetet a szaktudással, a modern használhatóság iránti igényt a „megtettesült energiával” és a gazdasági revitalizációra vonatkozó ideákat a hagyományos hitelességgel.”

Országos védettséget élvező elemek

A római katolikus templom

A település egyetlen nyilvántartott műemléki értékkel rendelkező eleme a Nepomuki Szent János tiszteletére felszentelt római katolikus templom. A templom sekrestyéje feltételezhetően a 12. században épült, majd ehhez 1846-ban klasszicista stílusban építették hozzá a templomot. Az épület téglalap alaprajzú, egy központi toronnyal rendelkezik, és íves oltárral záródik.

Helyi védeltséget élvező elemek

Evangélikus templom

A község evangélikus templomát 1928-ban kezdték el építeni. Az egyszerű, de szép belsővel rendelkező templom nagy kincse a ma is működő Angster orgona.

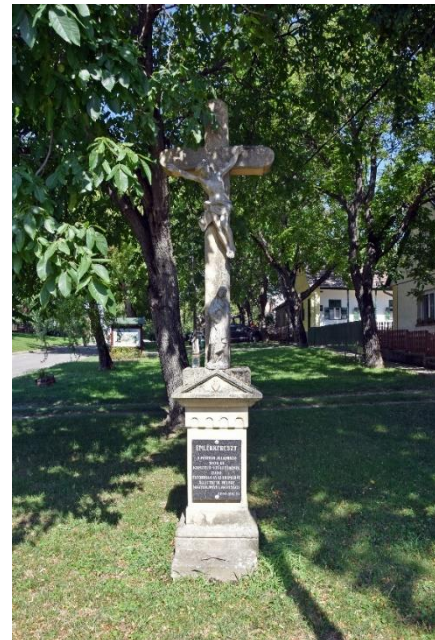
Önkormányzati Hivatal

Az épület utcafronttal párhuzamosan fut, majd L-alakban behajlik. Színvilágát és homlokzati kiosztását a hagyományokat figyelembe véve alakították ki.

Mérlegház

A kisméretű nyerstéglából készült mérlegház a község gazdasági életének állít emléket.

Kereszt

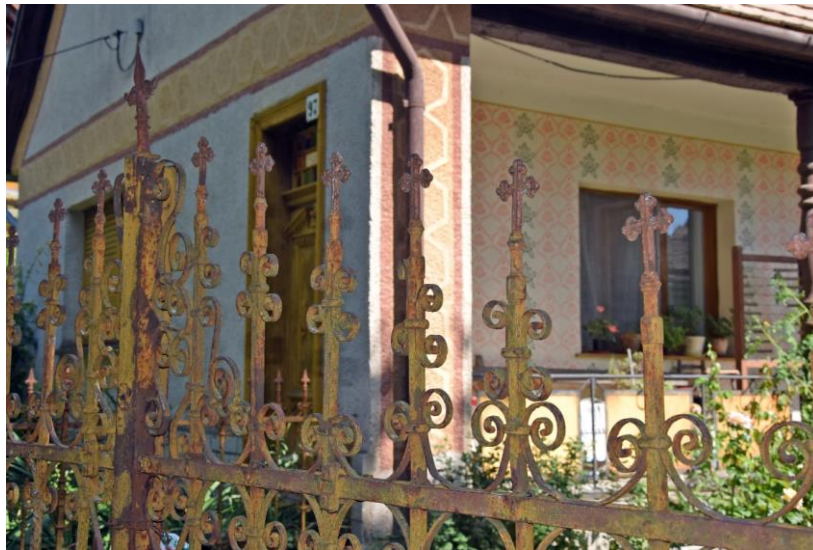
A finoman megmunkált keresztet 2000-ben sikeresen helyreállították.

Lakó- és gazdasági épületek

Nagyhajmás helyi védettségű elemei közé még az alábbi épületek tartoznak:

- Fő utca 57. – HRSZ. 267 – Lakóépület
- Fő utca 51. – HRSZ. 261 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 94. – HRSZ. 17 – Tájház
- Fő utca 56. – HRSZ. 266 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 41. – HRSZ. 225 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 97. – HRSZ. 22 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 38. – HRSZ. 222 – Gazdasági épület
- Fő utca 33. – HRSZ. 216 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 112. – HRSZ. 37 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 24. – HRSZ. 199 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 15. – HRSZ. 179/4 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 136. – HRSZ. 66 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 160. – HRSZ. 88 – Lakó- és gazdasági épület
- Fő utca 158. – HRSZ. 84 – Lakóépület
- Fő utca 29-33. – HRSZ. 208, 212-216 – Lakóépületek
- Fő utca 17-23. – HRSZ. 181, 182, 186-188, 192-194 – Lakóépületek
- Fő utca 8-13. – HRSZ. 168-171, 174 – Lakóépületek

Ezeknek a lakó-, illetve gazdasági épületeknek többsége a település fésűs beépítéséhez illeszkedik, az utcára merőleges főépülettel, a zártudvaros szerkezettel. A porták mellett istállókat, pajtákat, kútházakat is találhatunk. Az oldaltornáccal rendelkező épületek gyönyörű esztergált faoszlopokkal vannak díszítve. Az épületek jellemzően nyeregtetősök.

Meghatározó zöldfelületi, táji természeti értékek

Nagyhajmás környezete magán viseli a kistájra jellemző jellegzetes felszíni formákat, hol meredekebb, hol lankásabb domboldalak tarkítják a tájat. A tájhasználat a domborzathoz igazodva változatos, szántóföld, rét – legelő és erdőterületek mind jelentős mértékben megjelennek. A szántók a kedvezőbb talajadottságú és kitettségű lejtőkön tudtak kialakulni leginkább a település közvetlen környezetében és a déli külterületeken. Az egyes szántók megjelenése homogén, köztük azonban a változatos domborzatnak köszönhetően erdősávok, vízfolyások és a hozzájuk kapcsolódó növényzet tagolttá teszi a felszínt. Ezáltal a táj mozaikossága megmaradt, ami napjainkban ritka érték. A rét és legelőgazdálkodás jelentősége csökkent, de szintén a változatos domborzatnak és mikroklímának köszönhetően nem szűnt meg, még találhatóak gyepek és legelők elsősorban az erdőterületek közelében, és a vízfolyások menti magasabb vízállású területeken. Nagyobb, összefüggő erdőterület a közgazgatási terület északi részén jellemző. A vízfolyások napjainkra veszítettek ugyan gazdasági jelentőségükből, de a tájhasználat szempontjából igen meghatározóak, hiszen környezetükben a kedvezőbb vízháztartás miatt ökológiailag és tájképi szempontból változatos sávok tudtak kialakulni. Egybefüggő vízfelületként jelenik meg a déli határon egy halastó, amely a szomszédos Bikalhoz tartozó halastavak folytatása.

Országos és helyi jelentőségű természetvédelmi terület nem található Nagyhajmásán. Védett természeti érték a nemzeti ökológiai hálózat részeként magterületként nyilvántartott területrész, a közgazgatási terület északi része (az említett erdősáv) a Méhész-pataktól kezdve, a patak sávját is beleértve. Natura2000 terület a Nagyhajmási dombok elnevezésű terület (HUDD20033), amely egyben az ökológiai hálózat egy része. Itt a természetvédelmi célkitűzés a Pannon cseres-tölgyesek megőrzése, fenntartása, helyreállítása. Ez a magasságilag és vízrajzilag tagolt terepfelszín a változatos tájhasználatlaltal a látványértékek szempontjából is igen nagy jelentőségű. A település különböző pontjairól más és más látvány tárul elénk, ami tájképvédelmi szempontból fontos és kedvező.

Karakterek, településrészek

Nagyhajmás utcahálózata és településszerkezete erős természetföldrajzi determináció hatására alakult ki. A völgyben meghúzódó településnek a dombokon emelkedő templomok állítanak gyönyörű kontrasztot. A község nagyobbik része a kedvezőbb adottságú déli enyhe lejtésű völgyes részen található, ezt Alsófalunak nevezzük. Ide költöztek be a korábban egy ideig a déli erdőben, sátrokban élő horvát etnikum tagjai. Északabbra a magasabb térszínen a német lakosság népesítette be a Felsőfalú névvel illetett településrészt.

Az átlagos teleknagyság 3000 és 4000 m² között mozog, ami megszokott az ilyen falvak esetében. A telkekhez tartozó korábban nagy jelentőséggel bíró állattartásra és növénytermesztésre is alkalmas nagy területek azonban egyre inkább kihasználatlanok maradtak, részben az elöregedő lakosság következtében. A terület racionalizálás érdekében ezeket a hátsó kerteket közös művelés alá helyezték, így a bennük rejlő gazdasági potenciál részben kiaknázzhatóvá vált.

A település központja a főbb útvonalak csomópontjában Alsófalú és Felsőfalú találkozásánál lelhető fel. Itt található a köztisztviselők nagy része. Ezek az elmúlt években folyamatos felújításon, renováláson estek át, így tovább növelik a község szépségét. Ide tartozik a Polgármesteri Hivatal, a Szolgáltatóház, a Művelődési Ház, a Nagyhajmás Tájház és a Könyvtár épülete.

Falusias karakter

Általános jellemzők

A település szerkezete őrzi a hagyományos falusias karaktert. A központi, déli irányba lefutó Fő utcára merőlegesen helyezkednek el a hosszan elnyúló háztelkek (átlagosan 20–40 méter széles, 150–200 méter hosszú). A déli területek előkerttel rendelkező szalagtelkes struktúrát követnek, míg a később lakottá vált kisebb északi telkek halmazos telekszerkezettel és kisebb előkerttel jellemezhetők.

Mindkét területen az előkert nélküli, illetve kis előkertes, fésűs beépítés a meghatározó. A zárt udvaros paraszti porták utcára néző, többnyire díszes homlokzatai árulkodnak a község valamikor virágzó gazdasági életéről. A lakóházak mellett keresztbe forduló gazdasági épületek L-alakot hoznak létre. A 20. századtól kezdve a modernizáció hatására már az utcával párhuzamosan futó tömeges, cserépfedeles házakat is találhatunk.

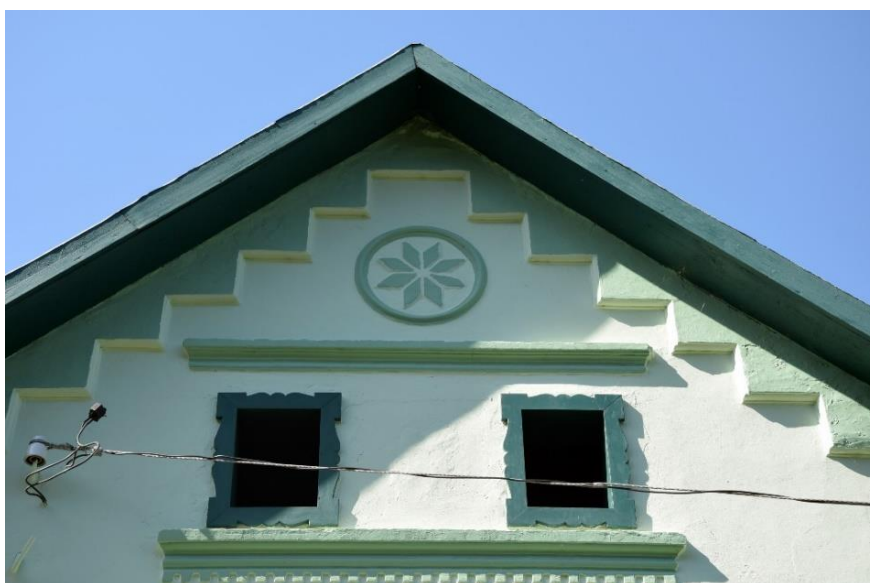
A község lakásállománya nagyjából változatlan állapotot tükröz az elmúlt évtizedeket tekintve. A lakások 90%-a 1970 előtt épült, a csökkenő lakosságszám és a negatív vándorlási egyenleg hatására nem volt szükség újak építésére. Nagyhajmáson 142 lakás található, egy lakásban pedig átlagosan 2,5 fő él. A lakások a 19. századig kétosztatúak voltak, a családi élet lényegében egyetlen helyiségben zajlott. Sajnos a visszatelepítés utáni kort uraló gerendás vázzal épült házak (fachwerk) közül egy sem maradt fent. A 19. század második felére sikerült megoldani a füstelvezetést, a 2-3 osztatú lakóházak váltak uralkodóvá, ezek szinte mind nyeregtetővel készültek.

A karakter telkei a hagyományos falusi telekosztást követik, vagyis keskeny, hossz tengelyükkel az utcára merőleges házakkal találkozhatunk. Néhány újabb épület esetében megfigyelhető az utcával párhuzamos, vagy a szintén párhuzamos, azonban kanyarban elhajló építési mód is. Nagyhajmás településfejlesztési koncepciója szerint új utcákat, telkeket is ki lehetne alakítani, ezekre azonban a demográfiai folyamatok miatt jelenleg nincs szükség.

A település házai jellemzően földszintesek, a tetőtér beépítése is csak kis számban fordul elő. A karaktert döntően a 30 és 45 fok közötti hajlású tetők jellemzik. Az épületállomány korából adódóan a nyeregtető dominál. Néhány helyi örökségi védelem alatt álló épületen megjelenik a fióktető is.

A parasztházak esetében a megszokott megoldás az utcafrontra nyíló két ablak, amelyet sokszor kiegészít a tornácok ablakkal lezárt vége (zárt és nyitott esetben is előfordul). E forma megtörésére van pár példa, hogy a tornác ablakát befalzták, a kettő ablakot pedig egy nagy modernebbre cserélték. Az utcafronttal párhuzamosan futó házak általában 4-5 ablakkal rendelkeznek és néhol egy nagy, általában fa kapu is előfordul. A homlokzat jellemzően csak vízszintesen tagolt, mind az anyagában, mind a színezésében eltérő lábazat alkalmazása gyakori jelenség. Az ormfalat általában egy, ritkábban két kisebb szellőző nyílás vagy padlásablak töri át, amelyek sokszor a homlokzati ablakhoz hasonló dízesebb ablakkeretézéssel, szemöldökpárkánnyal is rendelkeznek.

Az épületek színvilágát tekintve változatos paletta tárul elénk. Főleg a világos színek dominálnak, többségben vannak a pasztellszínű és fehéres házak. Néhány élénk színezetű, sárga vagy rózsaszín épület is előfordul, ám ezek nem okoznak diszharmóniát.

Az anyaghasználatra mindenekelőtt a hagyományos építőanyagok felhasználása jellemző. Ez elsősorban téglát és cserépet, kerámiacserépet jelent. A téglanyers formában is megjelenhet kerítések lábzatáiban, valamint ajtó- és ablakkerepezések formájában, elsősorban a melléképületeknél. Az épületek lábzatánál a vöröses vagy szürkés terméskő is gyakori megoldás, de előfordul a csempe is.

Külön érdemes szólni a tornácok kialakításáról. A vékony, egyenes, téglatest alakú oszlopok egy része teljesen puritán, találhatunk azonban díszített, de nem túl giccses példákat is. Néhány háznál masszívabb, téglából rakott oszlopok is előfordulnak. A faoszlopok színe változatos, a zöld, a vörös, a kék és a barna számít a leggyakoribb megoldásnak.

Az ablakok keretezése általában fával van megoldva. A zöld, barna színek sötétebb árnyalatúak, mint a falak színvilága, a modern redőnyök azonban szinte kivétel nélkül fehérek. Az ajtók is jellemzően fából készültek. Nagyhajmás kerítéseinek többségét egy alacsony lábazaton (anyaga: kő, műkő beton, ritkábban tégl) lécs, egyszerűbb acélelemek vagy ritkábban kovácsoltvas elemek alkotják. A kerítések színvilága változatos (kék, zöld és barna a leggyakoribb), ami passzol a hozzá tartozó házakhoz.

A magánkertek utcafronti szakaszára a díszkert, míg a hátsókertekre a mezőgazdasági jelleg jellemző, ahol előtérbe kerülnek a gyümölcsfák és más kiskertbe való haszonnövények. A belterületi kertek környező gyümölcsösökkel, szántókkal állnak közvetlen kapcsolatban. Ez az összeköttetés, valamint a vízfolyások és azok partmenti sávja biztosítja a kapcsolatot a külterület zöldfelületi rendszerével.

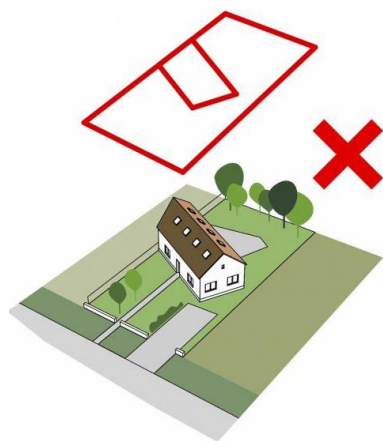

Ajánlások

Telek és beépítettség

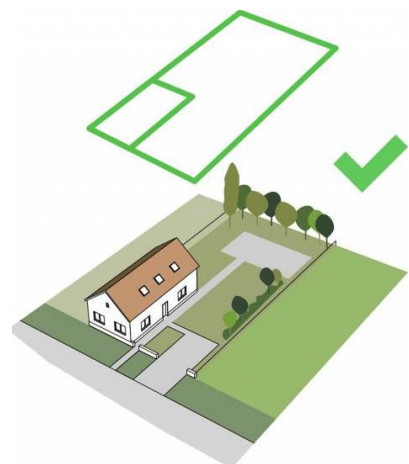
A már házakkal övezett területeken törekedni kell a meglévő épületekkel való harmóniára, ezért a fésűs beépítés alkalmazását javasoljuk. A karakter lényeges része még a hézagos beépítés is, a zárt sorúvá alakítás, a házfalak egybeépítése ebben az esetben nem javasolt.

Mivel a háznakál a kis előkert vagy előkert nélküli telepítés a jellemző, ezt célszerű megőrizni, a lakóépületek utcai homlokzatát a kerítés síkjába ajánlott tervezni. Figyelni kell arra, hogy a Fő utca közepén a beépítés 40-50 méterrel beljebb alakult ki, aminek oka a kedvezőtlen hidrogeológiai környezet.

Telepítés

A település belterületén a karakterhez illeszkedő módon, oldalhatáron álló épületeket kell, illetve lehet elhelyezni, az övezeti előírások figyelembevételével. A szabadon álló beépítés nem javasolt. Az egyes melléképületeket L-alakban, a telek belsőbb részén, a lakóházzal párhuzamosan célszerű kialakítani. Az udvarokban kutak, kútházak megjelenése tovább erősítené a község egységes képét.

Magasság

A karakterben legfeljebb földszint plusz tetőteres módszer fordul elő néhol, ennél magasabb épület építése tehát nem ajánlott. A házak nagy része a domborzat lejtéséhez igazodva kő- vagy téglamellvéddel is el van látva, ennek alkalmazására a továbbiakban is törekedni kell.

Tetőforma és tetőhajlás

A hagyományos 30 és 45 fok közötti meredekséggel jellemezhető nyeregtető továbbvitele ajánlott.

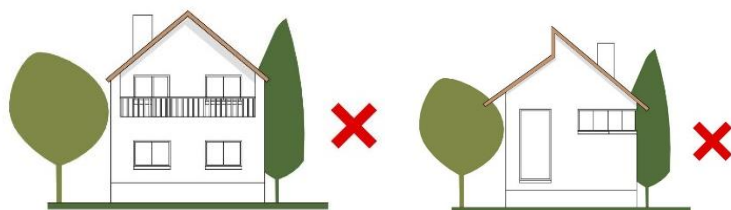
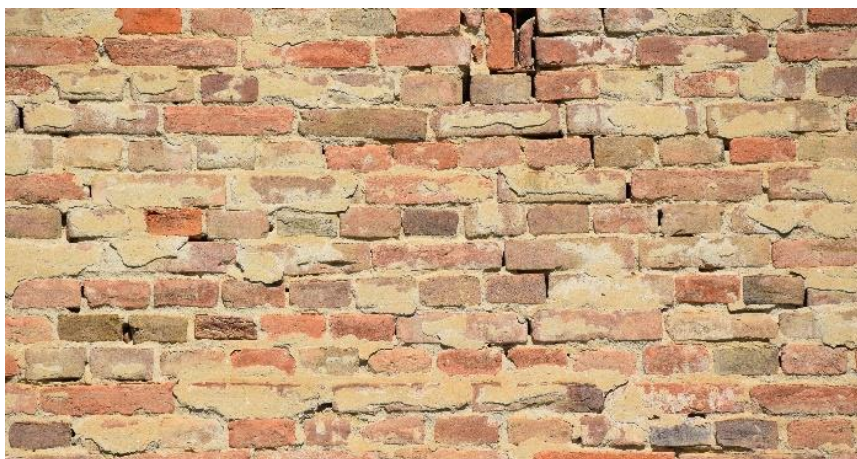
Homlokzatképzés, anyaghasználat, szín

Az épület építése során építőelemként legcélszerűbb téglát használni. Ez egyaránt alkalmas a főépület, a melléképület és a ház mellvédjének anyagaként is. A mellvéden még elképzelhető a természetes kő elhelyezése is.

Mindenképp támogatott viszont a lábazatot, ha anyagában nem is, színében elkülöníteni és megtörni így az egyszínű homlokzatot. A megfelelő szín kiválasztásánál törekedjünk a világosabb színeket preferálni, az utcaképhez illeszkedően (fehér, okker, pasztell), élénken vakító színek alkalmazása viszont nem ajánlott.

A tető anyagának kiválasztásakor az agyagcserepet érdemes előnyben részesíteni. A lemeztető, hullámpala használata nem illik bele a karakterbe.

Ajtók, ablakok

A két ablak és a tornác ablaka gyönyörű szimmetriát alakít ki, aminek megőrzésére törekedni kell. A fa, és a fahatású anyagok használata ajánlott, a festést pedig a fal színénél sötétebb színnel célszerű elvégezni. A párkányokon virágosládák elhelyezése javasolt.

Részletképzés

A falakon előforduló festett virág-, illetve mértani formák, az egyes ajtókon megjelenő színes, mozaikos üveg, és a kerámia vagy fa háttáblák mind-mind növelik a község szépségét. E változatos motívumok és színvilág használata a továbbiakban is támogatható.

A tornácok oszlopainak anyagában és színében komoly változtatást eszközölni nem ajánlott. A téglaoszlopok néhol nincsenek levakolva és a faoszlopokról is sok helyen kopik a festék, ami rontja a település látképét, ezeket orvosolni szükséges.

Amennyiben az anyagi lehetőségek ezt engedik, kiváló bádógosmunkával az ereszcatornákon és az avargyűjtőkön a hagyományos elemeket tartalmazó mintázat kialakítása nagyban növelné a ház esztétikai értékét.

Kerítések és térfalak

A hagyományos, az udvarra betekintést biztosító forma továbbra is ajánlott, a zárt kerítések kerülendők. Összefüggő zárt kerítés maximum a talapzatban alakítható ki (elsősorban téglá és terméskő), erre mindenképp nyitott léceket, vagy kovácsoltvasat célszerű elhelyezni.

Kertek

Ahol lehetőség van rá, az utcaszélesség és közművek függvényében, ott egységes koncepció alapján javasolt a fásítás. Ahol erre nincs mód, ott a telkek előtti zöldsávok kialakításában és fenntartásában a lakók is szerepet vállalhatnak.

A meglévő fás növényállomány megőrzendő mind a közterületeken, mind a magánkertekben. Az előkertek a település arculata szempontjából különösen fontosak, hiszen az utcakép formálásában is szerepük van. Az előkertekbe maximum 1 méter magasságú növényzet ültetése javasolt. A kertek végeiben álló gazdasági épületek és ezzel együtt a gazdasági funkció lehatárolása növényfuttatással vagy keskeny sövények telepítésével kedvező megoldást nyújt.

Kedvezően befolyásolja az utcaképet a néhány helyen megjelenő kerítésfronti sövény, az előkert díszkertek és változatosabb díszfák megjelenése kerten belül is. Ez a tendencia megőrzendő, további változatos előkert növényültetéssel fokozható. Kerülendőek a 2-3 méter magas átláthatatlan falat képező örökzöld ültetések, helyettük alacsonyabb lombhullató térhatárolók kedvezőbbek.

Gazdasági területek

Általános jellemzők

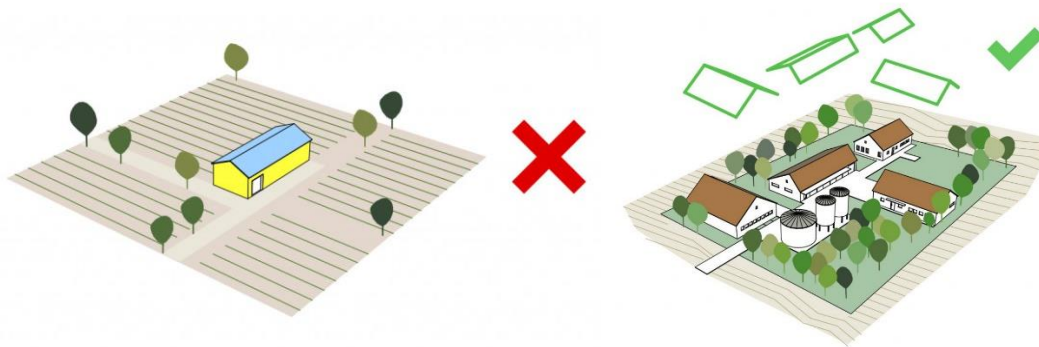
A településrendezési terv utal gazdasági funkcióra is, ezek két helyen tömörülnek, az egyik a volt TSZ major, a Mágocs-Mékényes út mentén, a másik (egy állattartó telephely) pedig az igazgatási terület nyugati szélén Nemerópuszta néven található meg. A területen alapvetően szabadon álló beépítéssel helyezkednek el sokszor viszonylag nagyméretű, csarnokszerű építmények. Ezek jellemzően egyszintesek. Ezen épületek tájba illesztése még nem tökéletesen megoldott.

Ajánlások

Beépítés, magasság elrendezés

A telkeken szabadon álló, nagyobb területet elfoglaló épületek is elhelyezhetők, a belterületre jellemző maximum tetőteres beépítést engedélyező magasságot viszont ajánlott tartani.

Tetőhajlás, tetőforma

Ezen a területen is a magastetők alkalmazása javasolt, a helyi viszonyokhoz alkalmazkodva. Néhol a lakóterületnél tapasztalt hajlásszögnél alacsonyabb is elfogadható, amit az épületek szélessége indokol. A cserépfedés mellett a fémlemez használata is támogatható.

Homlokzatképzés, anyaghasználat, szín

Az ipari vagy mezőgazdasági építmények, csarnokok elhelyezésénél is törekedni kell a tájba és a helyi építészeti hagyományokhoz történő illeszkedésre. A lakóházak színvilágától eltérni nem ajánlott.

Kertek

Mivel a gazdasági területek szomszédosak a lakóterületekkel, így látványuk szerepet kap az egész település arculatában. Tájba illesztésük céljából a teljes telket körülvevő védő növényzóna telepítése javasolt. Kedvező megoldást nyújtanak az 5-6 méteres tőtávolsággal telepített fasorok, ahol a lombkoronaszint záródni tud, valamint a kerítésfronton ültetett sövény. Sövény esetében nem javasolt a 3-5 méter magas, örökzöld telepítése, helyette az 1-2 méter magas lombhullató növényfal kedvezőbb látványt nyújt. A fehérakác visszaszorítása ezeken a területeken is fontos feladat.

Utcák, parkok közterek

Általános jellemzők

Nagyhajmás közterületei kiválóan illeszkednek a település falusias karakterébe. A jól gondozott, virágokkal teli zöldterületek és a barna, zöld festésű, fából vagy fémből készült mesterséges tárgyak mind remekül harmonizálnak a tájjal. A település utcái a belterületen aszfaltozottak. A járdák főleg betonborításúak és jó állapotban vannak, néhol térkővel is lehet találkozni. A fából készült eligazító táblák betűtípusa és festése esztétikus, a sűrűn elhelyezett virágosládák is szép összehatást keltenek.

Nagyhajmás belterülete jelentős zöldfelülettel rendelkezik, mely elsősorban a széles utcaszerkezetnek, a laza beépítésnek és a települést átszelő vízvezető árok partmenti sávjának köszönhető. A belterület a környező tájat szabdaló völgyek egyikébe települt, így a belterület felszíne a külterülethez hasonlóan igen változatos, amit a Fő utca menti zöldsáv is híven tükröz. Több helyen találunk gyepes vagy növényvel beültetett részűket. A szépen karbantartott vízvezető árok szintén a zöldterület egyik meghatározó vonalas létesítménye.

A belterület jelentős növényállománnyal rendelkezik a vízfolyások parti sávjának és a domborzatnak köszönhetően. A település

több pontján megtalálható fás területek mind esztétikai, mind ökológiai szempontból kedvezően formálják településképet, így megőrzésük fontos feladat. Mellette azonban a rézsús területekre kevesebb hangsúly jut. A zöldterület teljes egészének egységes koncepció alapján való átgondolása a meglévő növényzet figyelembevételével segítene a terület jobb kihasználásában (a templom körüli közpark, valamint a településközpont bevonása) és megfelelő növényzet telepítésével a lezúduló vizek megfékezésében. A településközpont rangjának kiemeléséhez olyan kialakítás javasolt, ahol a fásítások és a nagyvonalú egynyári felületek kiemelkedő szerepet kaphatnának.

A fasorok kiemelkedő szerepet töltenek be egy település arculatában, alapvetően meghatározzák az utcák karakterét. Jó példái ennek a sportpálya menti fasor, a játszótér körüli kisebb fasorok, a Fő utca menti szakaszok.

A temető kialakítása, rendezettsége is szerepet játszik egy település arculatának kialakulásában. Nagyhajmáson a temető a domborzatnak köszönhetően jól látható helyen fekszik. A település felől ültetett hársfasor kiemeli a hely jelentőségét, karakteres eleme a tájnak. A temető hátsó részeinek körülkerítésére sövénytelepítés jó megoldást jelenthet.

Ajánlások

Burkolat, járda

A falusias karakterben a járda és a vízelvezető árok, a telket az úttesttől elválasztó füves területsáv rendezettségét továbbra is meg kell őrizni. Javasolt a gyalogutak megújítása a rendezett utcakép eléréséhez. A burkolathoz jó vízáteresztő, javítás esetén könnyen felszedhető, kiselemes burkolat javasolt tájba illő, nem hivalkodó színben.

Utcabútorok

A természetes anyagú, föld színekkel (zöld, barna) festett elemek és a virágágyások megőrzése és esetleges telepítése továbbra is ajánlott.

Temető

A római katolikus templomhoz kapcsolódó temető helyi védeltséget élvez. A gyönyörűen megmunkált és megformált keresztek és sírkövek évszázadokat repítik vissza a látogatókat az időben. A sírkertben szembetűnő az egykor nagyszámú német etnikum műves és értékes hagyatéka.

A kedvező kép megőrzése érdekében javasolt a terület átlátható, fás jellegét megőrizni. Alacsony díszítő cserjefoltok (max. 60 cm magas, virágzó, színes lombú, örökzöld fajok) elhelyezése a burkolatszélek mentén kiemelné a hely jelentőségét.

Zöldfelületek

Fontos cél a meglévő fasorok megőrzése, valamint egységes utcafásítás telepítése ahol megfelelő hely áll rendelkezésre a légvezetékek, közművek figyelembevételével. Ügyelni kell a megfelelő fafaj kiválasztására és a telepítési távolságra. Az utcafásításhoz ajánlott fajok légvezetékek mellett, valamint 1-2 méter széles zöldsávban: gömbjuhar, bugás csörgőfa, szivarfa (javasolt telepítési távolság 4-5 méter). Ezen kívül ajánlott még a kőris, berkenye, juhar, hárs, valamint ezek alakilag változatos fajtái (javasolt telepítési távolság 5-7 méter). Kerülendő a színes lombú fajok tömeges alkalmazása. Telepítésre nem javasolt inváziós fafajok: fehér akác (*Robinia pseudoacacia*), bálványfa (*Ailanthus altissima*), ezüstfa (*Elaeagnus angustifolia*), zöld juhar (*Acer negundo*), amerikai kőris (*Fraxinus penns.*), kései meggy (*Padus serotina*), kanadai nyár (*Pop. x canadensis*), nyugati ostorfa (*Celtis occ.*)

Beépítésre nem szánt terület karaktere

Általános jellemzők

Nagyhajmás bővelkedik erdőségekben, a terület 35%-a tartozik e művelési ágba, az erdőgazdálkodás azonban sosem volt jelentős a községben. Sokkal fontosabb a mezőgazdaság szerepe, a szántók a terület 50%-át teszik ki. A közigazgatási terület keleti felén az Egyházasokozári gyümölcsöshöz tartozóan kisebb gyümölcsösök is előfordulnak. A külterületen, a gazdasági jellegű erdőterületen három kisebb ház található.

Ajánlások

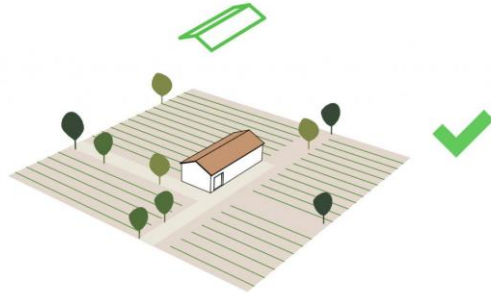
Telepítés, magasság

A kedvező látvány érdekében a külterületen, különös tekintettel a tájképvédelmi övezetben bármiféle építmény elhelyezését javasolt tájképvédelmi szempontból is megvizsgálni, 10 méternél magasabb építmény elhelyezése pedig kerülendő. A szántóföldi mezőgazdasági táj jellegét javasolt változatosabbá tenni erdősávokkal, tájfásítással.

A természetvédelmi területeken elsődleges cél a védett értékek megőrzése és az ehhez szükséges környezet biztosítása. Ezen területek kezelésénél a nemzeti park előírásait kell követni legeltetés, irtás, vegyszerek használata tekintetében. Nem javasolt semmiféle művi beavatkozás, a védett területeken beépítés nem megengedhető. A vízfelületek mentén az esetleges vízpépítési munkálatok során a természetkímélő megoldásokat kell előnyben részesíteni, a természetközeli állapot megőrzése érdekében feltöltéseket, mederburkolást meg kell akadályozni.

Tetőhajlás, tetőforma

A tájba illő, alacsony hajlásszögű tetők kialakítása javasolt, nyeregtetős formában. Lapostetők, a 30 foknál meredekebb nyeregtetők létrehozása nem támogatott.

Homlokzatképzés, anyaghasználat, szín

Az adott karakteren belül a legjelentősebb feladat a tájba illesztés, amelyhez a természetes anyaghasználat jelentheti a kulcsot. A színekben itt is a föld színeket (barnát, zöldet) lehet javasolni. Az anyaghasználatban a téglá és a cserép, a fa és a terméskő lehet a legjobb megoldás, a fém, hullámlemez, hullámpala ugyanakkor kerülendő.

Kerítések és térfalak

A karakterhez alapvetően a kerítés létrehozása nem illeszkedik. Amennyiben az mégis indokoltnak tűnik, akkor a legjobb megoldás az élősövény.

Táji-zöldfelületi ajánlások

Általános ajánlások

A legfontosabb feladat a jelenlegi tájszerkezet megőrzése a tájhasználat feltételeinek biztosításával. A kedvező látvány érdekében a külterületen, bármiféle építmény elhelyezését javasolt tájképvédelmi szempontból is megvizsgálni, új külterületi létesítmények (mezőgazdasági, turisztikai, hírközlési) telepítésére tájba illesztésre vonatkozó zöldfelületi előírások kidolgozása javasolt. A közterületek és közlekedési területek fejlesztése esetén célszerű komplex, mindenre, így a zöldterületre is kiterjedő tervezés lebonyolítása a legkedvezőbb településkép elérése céljából (pl.: részsík bevonása a tervezési területekbe, utcafelújítás esetén faltól-falig tervezés). A természetvédelmi oltalom alatt álló területeken a védett értékek megőrzése céljából a Duna-Dráva Nemzeti Parkkal való együttműködés, az általuk javasolt kezelési, hasznosítási módok betartása.

Erdőterületek

Az ökológiai cél a meglévő erdőterületek és az ehhez szükséges környezeti feltételek megőrzése. Fontos feladat a meglévő erdőterületek tájidegen fajainak, részleteinek őshonos növényzettel való fokozatos átalakítása, az akác (*Robinia pseudoacacia*) visszaszorítása. Új erdő telepítése csak őshonos fafajokból történhet. Fontos a különálló erdőterületek közötti összeköttetés telepítése honos fafajokból.

Tájfásítás

A változatos tájkép és a kedvezőbb ökológiai körülmények biztosítása érdekében javasolt a szántók esetében mezővédő erdősávok, tájfásítás telepítése mezőgazdasági utak mentén, művelési táblák határain. A kisebb erdőfoltokat és gyepfoltokat javasolt fásítással összekötni. A völgylejtőre merőlegesen telepített fasorok kedvezőek a szél- és talajerózió hatásának csillapítása szempontjából. Javasolt cserjefajok: galagonya, kökény, csíkos kecskerágó, veresgyűrű som, húsos som, javasolt fafajok: gyertyán, tölgy, éger, vadvörte.

Vízparti sávok

A vízfolyások mentén és a vizes élőhelyek esetében elsődleges cél a jelenlegi állapot megővése, az ökológiai folyosók szerepének további erősítése. Ezeken a területeken az ökológiai szempontok kerüljenek előtérbe bármilyen fejlesztés, kezelés során, az esetleges vízépítési munkálatok során a természetkímélő megoldásokat, mérnökbíológiai módszerek alkalmazását kell előnyben részesíteni. A természetközeli állapot megőrzése érdekében feltöltéseket, mederburkolást meg kell akadályozni, törekedni kell a természetes meder megtartására.

Készült Nagyhajmás Község megbízásából, a településképi védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényben meghatározottak figyelembevételével

Polgármester: Molnár Norbert

Főépítész: Kovács Andor

Készítette: S.T.F.T Településfejlesztő és Tervező Bt.

Szerzők: Baracsi Viktória, Sümeghy Dávid, Pirisi Gábor, Trócsányi András, Tóth Réka

Szerkesztő: Pirisi Gábor

Fotó: Baracsi Viktória, Trócsányi András, Pirisi Gábor, Máté Éva, Tóth Réka

Felhasznált források:

Építészeti útmutató ábrái: Lechner Tudásközpont

Magyarország településképi arculati mintakézikönyv

Nagyhajmás hatályos településfejlesztés és rendezési eszközeinek dokumentumai, régi térképek:
www.mapire.eu/hu, térkép a Google Earth Pro segítségével.

Nagyhajmás, 2017.